

פרק תמיד נשחט

למזבח. ונותן ממנו מתנה אחת כנגד היסוד.

ב. מפשיטים את עורו, ומוציאים ממנו את אימוריו, ומקטירים אותם על המזבח.

ג. אחר כך צולים את בשרו, ובלילה אוכלים מהבשר הצלוי לפחות כזית.

דינים אלו ושאר הדינים המתלויים יתבארו בהרחבה בפרק זה, ובפרקים הבאים.

מתניתין:

קרבן תמיד של בין הערכיים נשחט ביום א-חא רגיל מימות השנה — בשעה שמונה ומחצה [לפי מנין שעות המתחיל בבוקר].

חצות היום היא סוף השעה השישית. והשעה "שמונה ומחצה" היא שעתיים וחצי אחרי חצות היום.

וקרב [כלומר — גמר הקרבתו של התמיד היא] בתשעה ומחצה. כי צריך לעסוק בו במשך שעה בהפשט עורו, בניחוח איבריו, בהדחת הקרב והכרעיים, ובהקטרת אימוריו על המזבח.

אך ביום י"ד בניסן, שבו מקריבים את קרבן הפסח, היו מקדימים את זמן שחיטת התמיד.

פרק זה, וכן הפרקים הבאים עד סוף פרק תשיעי, עוסקים בדיני קרבן פסח.

מצות עשה להקריב קרבן פסח ביום ארבעה עשר בניסן אחר חצות, שנאמר [שמות יב ו] "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים". וזמנו — אחרי תמיד של בין הערבים.

מקריבים את הפסח מן הכבשים או מן העזים, זכר בן שנה. שנאמר [שם ה] "שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם. מן הכבשים ומן העזים תקחו".

וצריך להתמנות עליו לפני שחיטתו. שנאמר [שם ד] "איש לפי אכלו תכוסו על השה" [ותרגם אונקלוס "תתמנון על אימרא"]. ומי שלא התמנה עליו מחיים אינו יוצא בו ידי חובתו, וגם אסור לו לאכול מבשרו.

מצות עשה לאכול את בשר הפסח בליל חמשה עשר בניסן שנאמר [שם ח] "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש"

וסדר הקרבתו, בקיצור:

א. שוחטים אותו, והשוחט יכול להיות בין כהן ובין זר.

וכהן מקבל את דמו. ומוליך כהן את הדם

לפי שזמנו של קרבן פסח הוא דוקא לאחר תמיד של בין הערביים, כמו שיתבאר בגמרא. וכיון שהפסחים של כל העם היו מרובים, והיו צריכים להספיק לשחוט ולזרוק את דם הפסחים כולם עד השקיעה, היו צריכים לכך זמן מרובה. ולכן, הקדימו את שחיטת התמיד, כדי שישאר די זמן לאחריו לעשות את קרבן פסח.

ולפיכך בערבי פסחים — נשחט התמיד בשבע ומחצה, וקרב בשמונה ומחצה, בין כאשר חל ערב פסח בחול, ובין כאשר חל ערב פסח בשבת. ומשעה שמונה ומחצה, שגמרו בה את הקרבת התמיד, התחיל זמן שחיטת הפסח.

ואם חל ערב פסח להיות בערב שבת, צריכים היו להקדים את זמן שחיטת התמיד עוד יותר. כי צריכים היו להספיק גם לצלות את בשרו לפני השקיעה, היות וצליית בשר הפסח אינה דוחה שבת.

לפיכך, התמיד נשחט אז בשש ומחצה, וקרב בשבע ומחצה. והפסח אחריו.

גמרא:

והוינן בה: מנא הני מילי שזמן שחיטת התמיד בכל יום הוא בשמונה ומחצה?

אמר רבי יהושע בן לוי: דאמר קרא לגבי קרבן התמיד [במדבר כח] "את הכבש אחד תעשה בבקר. ואת הכבש השני תעשה בין הערביים".

"ערב" הינו פרק הזמן של המחצית השניה של היום [מחצות היום עד הלילה].

ואם היתה כונת הפסוק "בין הערביים" לומר שזמן הקרבת התמיד הוא במשך כל הזמן הזה, היה לו לכתוב "בערב".

ומכך ששינה הכתוב לשונו וכתב "בין הערביים", דרשינן:

חלקהו לערב, בין שני חלקי ערבים —

תן שתי שעות ומחצה לכאן, לחלק הערב האחד, לפני זמן קרבן התמיד.

ותן שתי שעות ומחצה לכאן, לחלק הערב השני, לאחר זמן קרבן התמיד.

ותן שעה אחת לעשייתו של קרבן התמיד ביניהם.

ונמצא שזמנו של התמיד מתחיל שתיים ומחצה אחרי חצות — דהיינו, בשמונה ומחצה. וזמן זה הוא מן התורה! 22

מתיב רבא על מה שאמר רבי יהושע בן לוי שזמנו של התמיד בשמונה וחצי הוא מן התורה, ממשנתנו, ששינו בה:

בערבי פסחים היה התמיד נשחט בשבע ומחצה, וקרב בשמונה ומחצה, בין בחול בין בשבת.

ואי סלקא דעתך שזמן התמיד בשעה שמונה ומחצה הוא דין דאורייתא — היכי מקדמינן ליה בערבי פסחים לשבע ומחצה!?

אלא, אמר רבא: גם הזמן של שמונה ומחצה וגם הזמן של שש ומחצה הם רק תקנה מדרבנן.

שחר, ולא להשלים את עבודת הקרבת הקרבנות על [לאחר] תמיד של ערב. אלא, בזמן שבאים להקריב את התמיד של בין הערביים צריך שתושלם כבר עבודת הקרבנות כולם!

ומשמעות הלימוד הזה הוא שאסור להקריב קרבנות אחרי תמיד של ערב.

הילכך, אף על פי שהיה ראוי לשחוט את תמיד הערב מיד בתחילת זמנו משום "זריזין מקדימין למצוות", בכל זאת תקנו חכמים שלא לעשות כן. אלא, מאחריון ליה [לתמיד של ערב] תרתי שעי בשעתיים, כדי שיספיקו להקריב את כל הנדרים והנדבות קודם התמיד.

ועבדינן ליה לתמיד בשמונה ומחצה. (2)

ולא רצו לאחרו יותר, כדי שלא יהיה קרוב כל כך לשקיעת החמה [תוספות].

ולכן, בערבי פסחים, דאיכא נמי הקרבת

כי מדאורייתא מתחילה מצותו דתמיד משעה שינטו צללי ערב [משעה שמתחיל הצל לנטות למזרח מחמת נטית השמש למערב], דהיינו משעה שש ומחצה. (1)

מאי טעמא?

דאמר קרא "בין הערבים" — מעידנא דמתחיל שמשא למערב, מזמן שמתחילה השמש לנטות למערב הוא זמנו של התמיד.

הלכך — בשאר ימות השנה, דאיכא נדרים ונדבות, וצריכים להקריב אותם קודם תמיד של בין הערביים, היות דרחמנא אמר [ויקרא ו] בעולת התמיד של שחר "והקטיר עליה חלבי השלמים".

ואמר מר [לקמן בעמוד ב] שמכתוב זה דרשינן: עליה [על עולת התמיד של שחר] — השלם הקרבת כל הקרבנות כולם!

דהיינו: מצוה להשלים את עבודת כל הקרבנות דוקא על [אחר] עולת התמיד של

משחירים פני הכתלים שפונים לכיוון מזרח. ורק מדרבנן תקנו לאחרו עד שש ומחצה, משום שפני הכתלים שבבית המקדש עמדו בשיפוע [שהכתלים היו רחבים מלמטה וצרים מלמעלה], ולכן לא היו משחירים עד שעה שש ומחצה. ותוספות כאן הביאו גמרא זו. ועוד הקשה דרש"י עצמו כתב כן, לקמן בדף צג ב.

2. וגם בשבת מאחרים את התמיד לשמונה ומחצה, ואף על פי שלא מקריבים נדרים ונדבות בשבת, גזירה שבת אטו חול, כדמפרש לקמן. רש"י.

1. אבל לפני כן — משעה חמש ומחצה עד שעה שש ומחצה — השמש עומדת באמצע הרקיע והצל אינו נוטה, אלא צל כל אדם תחתיו. רש"י.

ומבואר בדברי רש"י שמדאורייתא זמן התמיד מתחיל רק משעה שש ומחצה.

והקשה הצ"ח, שדברי רש"י סותרים את עצמם מיניה וביה. כי בתחילת הדיבור כתב "דמדאורייתא כל שש שעות אחרונות כשרות", הרי שהזמן מתחיל מיד אחרי חצות, ואחר כך כתב "דהיינו מחצי שבע ואילך".

ורע"א בגליון הש"ס הקשה על רש"י מגמרא ביומא דף כח ב, שמבואר שם כי מדאורייתא זמנו מתחיל מיד לאחר חצות, לפי שאז

קרבת פסח, שזמנו אחריו של תמיד של בין הערביים [וכמו שיבואר להלן], והפסחים של כל העם הם רבים, וצריך להספיק לגמור את עבודות הפסח לפני שקיעת החמה, — מקדמינן ליה לתמיד שעה אחת. ועבדינן ליה בשבע ומחצה.

ואם חל ערב פסח להיות ערב שבת, דאיכא נמי צלייתו של בשר הפסח, דלא דחי שבת [משום שאינה צורך גבוה אלא צורך הדיוט, ואפשר לצלותו מבעוד יום⁽³⁾], וצריך להספיק לגמור גם את עבודות הפסח וגם את צלייתו אחרי התמיד לפני שקיעת החמה — מוקמינן מעמידים ליה לתמיד אדיניה על דינו מן התורה, שתחילת זמנו היא להשחט בשש ומחצה.⁽⁴⁾

תנו רבנן: כסידורו של קרבן התמיד בחול כך סידורו בשבת, דברי רבי ישמעאל.

רבי עקיבא אומר: כסידורו בערב פסח.

והוינן בה: מאי קאמר?

אמר אביי: הכי קאמר: כסידורו של קרבן

התמיד ביום חול בערב הפסח, שנשחט בשבע ומחצה — כך גם סידורו של קרבן התמיד בשבת בערב הפסח. שגם אז התמיד נשחט בשבע ומחצה, דברי רבי ישמעאל.

רבי עקיבא אומר: כסידורו של קרבן התמיד בערב הפסח שחל להיות בערב שבת, שנשחט מוקדם ככל האפשר, בשש ומחצה, כדי שיספיקו להקריב את הפסח וגם לצלות את בשרו מבעוד יום — כך סידורו בערב פסח שחל בשבת. שגם אז התמיד נשחט בשש ומחצה.

שהיות ואין מקריבים נדרים ונדבות בשבת, אין צורך לאחר את התמיד כבחול. וכיון שיש פסח אחריו, מקדימים אותו לתחילת זמנו, בשש ומחצה.⁽⁵⁾

ולפי זה, מתניתין דקתני שהתמיד נשחט בערבי פסחים בשבע ומחצה בין בערב פסח שחל בחול ובין בערב פסח שחל בשבת — רבי ישמעאל היא.

והוינן בה: במאי קא מיפלגי, מדוע רבי ישמעאל חולק על רבי עקיבא? הרי צודק

בלילה, כי חלבי חול אינם קרבים בשבת? ותירץ, שכאן מדובר אליבא דרבי עקיבא, הסובר שאפילו בפסח שחל בחול צריך להקטיר את החלבים מבעוד יום, כי חלבי חול אין קריבים ביום טוב, עיי"ש.

4. ואף על גב דמדאורייתא אפשר להקריב מחצות, היה קשה לכיון בדיוק לשעה זו בבית המקדש היות ופני הכתלים שבבית המקדש היו בשיפוע. תוספות בשם הגמרא ביומא. ועיין הערה 1 בשיטת רש"י.

5. ואף על גב שבכל שבתות השנה מאחרים את

3 רש"י. ופירש בספר "דבר שמואל", שכונת רש"י לשני טעמים נפרדים:

א. דבר שאפשר לעשותו מבעוד יום אינו דוחה שבת אפילו בדבר שהוא צורך גבוה [כגון הקטר חלבי, שקרבן פסח שחל זמנו בערב שבת אין מקריבין חלביו בליל שבת שלאחריו, אלא מבעוד יום].

ב. דבר שהוא צורך הדיוט אינו דוחה שבת אפילו אם אי אפשר לעשותו מבעוד יום.

והקשה הצ"ח, מדוע רבא לא אמר דאיכא צלייתו וגם הקטר חלבים שאי אפשר להקטירם

ולכן נהגו להקריב את קרבנות המוספים בשעה שישית, היות ונאמר בהם "יום".

בקרבנות המוספים כתוב פעם אחת "ביום", ואילו בבזיכים כתוב פעמיים – "ביום השבת ביום השבת". ומשמע שיש לאחרם אחרי הקרבנות שכתוב בהם יום אחד בלבד.

לפיכך, מאחרים את הקטרת לבונת הבזיכים שכתוב בהם פעמיים "ביום" למוספין שכתוב בהם פעם אחת "ביום".

ולכן, **עבד לזה למוספין בשש**, שנאמר בהם "ביום" – ולא "בבקר" ומשמע שיש לאחרם. לפיכך מתחילים עבודת המוספין בתחילת השעה הששית, והעבודה נמשכת במשך השעה הששית.

ובזיכין, שנאמר בהם פעמיים "ביום", זמנם לאחר המוספין, ומתחילים עבודתם – סילוק הבזיכין, הקטרתם וחילוק הלחם – בתחילת **שבע**, ונמשכת העבודה במשך השעה השביעית.

ועביד ליה לתמיד בשבע ומחצה, חצי שעה אחרי תחילת השעה השמינית.

ולא עשו את התמיד מיד בתחילת השעה השמינית, כי חילוק לחם הפנים לכהנים נגמר רק אחרי כן. ועוד, שלא רצו לקבוע זמנים שונים לתמיד, אלא או בתחילת זמנו בשש ומחצה או בשבע ומחצה כמו בחול.⁽⁶⁾

רבי עקיבא סבר בזיכין קודמין למוספין.

רבי עקיבא, שכאשר חל בשבת יש להקדים את התמיד ככל האפשר מחמת הפסחים הרבים שצריכים להקריב אחריו, הואיל ואין צורך לאחרו כלל משום נדרים ונדבות?

ומבארנין: **בקרבן מוספין של שבת**, האם הם קודמין לעבודת **הבזיכין של לחם הפנים** – **קמיפלגי**.

על השלחן היו מונחות שתי מערכות של לחם הפנים, ועל כל מערכת היה בוך ובו לבונה. כל שבת היו מסלקים מהשלחן את שני הבזיכים ואת הלחם שהיו מונחים עליו במשך השבוע, ומסדרים עליו לחמים ובזיכי לבונה חדשים.

את הלבונה שבבזיכים הקטירו על המזבח, וההקטרה של הלבונה התיירה את הלחם לכהנים באכילה, כדכתיב "והיתה ללחם – לאזכרה". ומיד לאחר ההקטרה חילקו את הלחם לכהנים לאכול. והיו צריכים שעה להתעסק בהקטרת הלבונה שבבזיכים ובחילוק הלחם לכהנים.

רבי ישמעאל סבר – מוספין קודמין לסילוק הבזיכין ולהקטרתן!

כל מקום שנאמר "בוקר" הוא לשון הקדמה, ויש להקדים ולעשותו בתחילת היום.

ואילו כל מקום שנאמר "יום" משמעותו לאחר תחילת היום, בשעה יותר מאוחרת.

להספיק להקריב את הפסח אחריו, ראוי להקדימו ככל האפשר. רש"י.

6. רש"י. ותוספות הקשו על הפירוש הראשון,

התמיד כמו בחול ונשחט בשמונה ומחצה, היינו משום שאין צורך מיוחד להקדימו, לפיכך תקנו שלא להקדים בשבת משום גזירה שמא יקדימו בחול. אבל בערב הפסח שחל בשבת שצריך

והוא לומד זאת מגזירה שוה "חוקה" "חוקה" ממנחת חביתין של כהן גדול. שזמנה קודם למוספין מדכתיב "עולה ומנחה" — שתהא המנחה סמוכה לעולת התמיד של שחר.

לפיכך עבודת הבזיכין — סילוק הבזיכין והקטרתן וחילוק הלחם לכהנים — בחמש, מתחילת השעה החמישית. ונמשכת עבודתם במשך שעה זו.

ומוספין בשש, מתחילת השעה הששית, ובמשך שעה זו.

ועביר ליה לתמיד בשש ומחצה.

מתקפה לה רבא: מירי [וכין] רבי עקיבא "כסידרו בערב הפסח שחל להיות בערב שבת" קתני?

הרי "כסידרו בערב הפסח" סתמא, קתני! (7)

אלא, אמר רבא: הכי קאמר:

כסידרו של תמיד בחול דעלמא, ביום חול של כל ימות השנה, שהתמיד נשחט בשמונה ומחצה — כך סידרו של תמיד בשבת בערב הפסח, בערב פסח שחל בשבת, שגם אז התמיד נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשע ומחצה, דברי רבי ישמעאל.

כי הוא סובר שהואיל וצליית בשר הפסח

אינה דוחה שבת, ואי אפשר לצלותו עד הלילה, אין להקדים שחיטתו לפני תשע ומחצה, שמא הבשר יתחמם ויסריח. ומאחר ולא מקדימים את הפסח, ממילא אין צורך להקדים את התמיד מזמנו הרגיל.

רבי עקיבא אומר: כסידרו בערב הפסח שחל בחול — שמקדימים את התמיד מחמת הפסחים המרובים שהיו אחריו, ונשחט בשבע ומחצה — כך בערב פסח שחל בשבת הקדימו את התמיד לשבע ומחצה.

כי גם כאשר ארבעה עשר חל בשבת הקדימו את תחילת זמן שחיטת הפסח כמו בחול, כדי שיספיק הזמן להקריב את הפסחים הרבים.

ולפי זה, מתניתין דקתני: בערבי פסחים נשחט בשבע ומחצה, בין בערב פסח שחל בחול ובין בערב פסח שחל בשבת — רבי עקיבא היא.

והוינן בה: במאי קא מיפלגי רבי שמעאל ורבי עקיבא?

ומבארין: בחשש למכמר בשרא, חימום הבשר — קמיפלגי.

רבי ישמעאל סבר, חיישינן למכמר בשרא.

שמא יתחמם הבשר ויתקלקל אם לא יצלו אותו עד הלילה. לפיכך לא רצו להתחיל את

שהרי רבי ישמעאל לא הזכיר ערב פסח אלא סתם "כסידרו בחול כך סידורו בשבת". אבל רבא לא הקשה מזה כי גם הוא נוקט במקצת כדברי אביי, [שרבא מפרש "כסידורו בחול" כפשוטו — דהיינו כחול דעלמא, אבל "כן סידורו בשבת" פירושו כן סידורו בשבת בערב

שהרי בדברי רבי עקיבא בסמוך מוכח שהקטרת הבזיכין וחילוק לחם הפנים ארכו רק שעה [שלדבריו בזיכין בחמש ומוספין בשש]. לפיכך הסכימו לפירוש השני של רש"י.

7. וגם בדברי רבי ישמעאל לא משמע כאביי.

התמיד בערב פסח, אלא בשבת דעלמא נחלקו.

ולפי זה הכי קתני: כסידרו של תמיד בחול דעלמא, ביום חול של כל ימות השנה, שנשחט בשמונה ומחצה — כך סידרו בשבת דעלמא, בכל שבתות השנה, שגם אז נשחט בשמונה ומחצה, דברי רבי ישמעאל.

ואף על פי שבשבת לא צריך לאחורו מחמת נדרים ונדבות, גזרינן שבת אטו חול, שאם יקדימוהו בשבת לשש ומחצה חיישין שמה יעשו כן גם בחול, ויפסלו נדרים ונדבות שיקריבו אחרי כן.

רבי עקיבא אומר: כסידרו של תמיד בערב הפסח דעלמא, בערב הפסח שחל ביום חול, שנשחט בשבע ומחצה — כך סידרו בשבת דעלמא, בכל שבתות השנה, שגם אז נשחט בשבע ומחצה. ולא גזרינן שבת אטו חול.

ולפי זה, מתניתין, דקתני תמיד נשחט בערב פסח בשבע ומחצה בין בערב פסח שחל בחול ובין בערב פסח שחל בשבת — דברי הכל היא.

כי רבי ישמעאל ורבי עקיבא נחלקו רק בשבת דעלמא, אבל בערב פסח שניהם מודים שמקדימים את התמיד לשבע ומחצה בגלל הפסחים המרובים שאחריו, בין בערב פסח שחל בחול ובין בערב פסח שחל בשבת.

והוינן בה: במאי קמיפלגי?

ומבארין: בגזרת נדבות ונדרים קמיפלגי

— רבי ישמעאל סבר, גזרינן שבת אטו חול.

זמן שחיטת הפסחים לפני תשע ומחצה כשחל בשבת, כיון שאי אפשר לצלותו עד הלילה. ולכן גם לא הקדימו את זמן התמיד.

ורבי עקיבא סבר, לא חיישין למכמר בשרא.

לפיכך הקדימו את תחילת זמן שחיטת הפסח גם כאשר חל בשבת, כדי להספיק להקריב את הפסחים הרבים שהיו שם. ולכן הקדימו גם את התמיד.

ב-ח ופרכינן: אי לרבי עקיבא לא חיישין למכמר בשרא — ניעבדיה לתמיד בשש ומחצה!

שהרי בשבת לא צריך לאחורו משום נדרים ונדבות, ויש להקדימו מחמת הפסחים המרובים שצריך להקריב אחריו!

ותרצינן: קא סבר רבי עקיבא — מוספין קודמין לבזיכין!

וכיון שאת המוספין אי אפשר להקדים, לפיכך עביד להו למוספין בשעה שש, ועבודות הבזיכין בשבע [במשך כל שעה שביעית, והכהנים אינם פנויים אז לעבודת התמיד], ועביד ליה לתמיד בשבע ומחצה.

מתקיף לה רבה בר עולא: הרי בדברי רבי ישמעאל משמע גם שלא כדברי רבא!

שהרי מירי [וכי] "כסידרו בחול כך סידרו בשבת בערב הפסח, דברי רבי ישמעאל" קתני?

הרי "כך סידרו בשבת" סתמא קתני, ומשמע שאין זה מתייחס לערב פסח כלל!

אלא, אמר רבה בר עולא: רבי ישמעאל ורבי עקיבא לא נחלקו כלל על זמן שחיטת